

ВТІЛЕННЯ ТА ЗМІСТ ПРИНЦИПІВ У АКТАХ ЗАСТОСУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Мета статті полягає у визначенні форм втілення принципів кримінального права в актах реалізації кримінального права. Методологічний інструментарій обрано відповідно до поставленої мети, специфіки об'єкта та предмета дослідження. Основним є загальний діалектичний метод наукового пізнання реальних правових явищ. Спеціальними методами дослідження, використаними в дослідженні є: метод системного аналізу, формально юридичний, тлумачення норм права, порівняльно-правовий, моделювання. Теоретичний базис дослідження становлять останні наукові праці за обраним напрямом досліджень. Як доведено під час здійснення аналізу правозастосовних актів, кримінально-правові принципи мають своє відображення та зміст в актах застосування і реалізації кримінального права. Кожний окремий акт застосування чи реалізації кримінального права враховує відповідну сукупність принципів, які доповнюють один одного та надають правозастосовним органам комплексний інструментарій щодо відображення в таких актах об'єктивно існуючих суспільних відносин. Актами реалізації норм кримінального права є "прояви" фактичної поведінки суб'єктів кримінально-правових відносин. За результатами проведеного дослідження констатовано, що кожний окремий акт застосування чи реалізації кримінального права враховує відповідну сукупність принципів, які доповнюють один одного та надають правозастосовним органам комплексний інструментарій щодо відображення в таких актах об'єктивно існуючих суспільних відносин. Саме акти застосування норм кримінального права втілюють у собі найбільшу кількість принципів кримінального права за рахунок переважно відображення останніх у документах, які складаються правозастосовними органами (обвинувальні акти, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, обвинувальний або виправдовувальний вирок, постанови, ухвали тощо).

Ключові слова: принципи кримінального права; акти реалізації кримінального права; акти застосування кримінального права.

ВСТУП

Формою застосування кримінального закону є кримінальний процес, що являє собою діяльність уповноважених державних органів і посадових осіб, пов'язану з винесенням актів, якими засвідчується дотримання або правомірність використання кримінально-правових норм; встановлюються законність і доцільність їхнього виконання, а також справедливості кримінально-правового впливу; вирішуються правові питання, що виникають у зв'язку з реалізацією кримінального закону [1, с. 56–68]. З іншого погляду, кримінальний процес (кримінальне судочинство) – це здійснювана у встановленому законом порядку діяльність органів досудового розслідування, прокуратури і суду з попередження, виявлення, розкриття і розслідування кримінальних правопорушень, викриття осіб, винних в їх скоєнні, і застосування до них заходів кримінального покарання чи іншого впливу, а також реабілітації невинуватих, що відбувається через правовідносини, які виникають у зв'язку із цією діяльністю між органами і особами, котрі беруть у ній участь [2, с. 6].

Процесуальна форма передбачає значну чисельність індивідуальних актів, які виносяться на основі кримінально-правових норм [1, с. 97]. Відтак застосування кримінального закону здійснюється не тільки по закінченні, а й у процесі кримінального провадження. М. М. Полянський зазначав, що застосувати кримінальний закон – не означає тільки вирішувати питання про винність особи у вчиненні злочину та призначити їй покарання за кримінальним законом; правоохоронні органи і суд застосовують кримінальний закон щоразу, коли для вирішення того чи іншого питання їм доводиться звертатися до кримінального закону [3, с. 259].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці вивчення змісту принципів права загалом і кримінального права зокрема в актах застосування та реалізації присвячували свої праці такі вітчизняні та зарубіжні вчені: С. С. Алексєєв, П. С. Берзін, А. М. Васильєв, О. О. Дудоров, А. І. Коваленко, А. М. Колодій, Н. І. Лазарєв, А. В. Матузов, В. В. Малько, А. В. Савченко, А. Ф. Черданцев і багато інших.

Водночас, окремі аспекти порушеного нами питання залишилися поза увагою вітчизняних і зарубіжних науковців.

Метою статті є дослідження й аналіз:

- змісту принципів кримінального права в актах застосування та реалізації кримінального права;
- безпосередньо форм втілення принципів кримінального права в актах застосування та реалізації кримінального права.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Нагадаємо, що акти застосування норм права – найпоширеніші види правових актів. Усі вони входять до системи правових форм управління суспільством: організовують діяльність у різних його сферах, служать дієвим засобом охорони та захисту тощо. Щодо актів застосування кримінального права, то ними є юридичні акти учасників (суб'єктів) кримінально-правових відносин, які впливають на вирішення конкретної кримінально-правової ситуації та забезпечують виникнення, зміну чи припинення таких відносин, звідси такі акти виступають основним "компонентом" юридичних фактів, пов'язаних із правозастосовною діяльністю суб'єктів кримінально-правових відносин [4].

Ознаки актів застосування норм права. До ознак актів застосування норм права в юридичній літературі належать такі: 1) приймаються на основі й відповідно до Конституції України та нормативно-правових актів, що розвивають її положення; 2) приймаються компетентними суб'єктами з дотриманням установленної законодавством України процедури; 3) найчастіше за все мають індивідуальний (персоніфікований) характер; 4) носять державно-владний характер і мають обов'язковий характер для суб'єктів яким він адресується; 5) мають певну, установлену законом форму (постанова, указ, рішення, розпорядження, ухвала); 6) виступають як юридичний факт, оскільки тягнуть виникнення, зміну та припинення конституційних та інших правовідносин; 7) мають особливо значущі наслідки, а отже можуть виступати як каталізатор соціальних процесів; 8) можуть бути оскаржені або опротестовані ким-небудь із зацікавлених осіб [5, с. 73–74].

Так, вимоги щодо складання судових рішень у кримінальному процесі викладено безпосередньо у гл. 29 (ст. 369–374, 379, 380) КПК України [6]. Ці вимоги є втіленням принципу законності, тому що вони зазначені

безпосередньо в законі і є обов'язковими для суду. Також вирок суду повинен в обов'язковому порядку відображати такі принципи: принцип соціальної справедливості, оскільки відповідно до ч. 2 ст. 65 КК України "особі, яка вчинила кримінальне правопорушення, має бути призначене покарання, необхідне й достатнє для її виправлення та попередження нових кримінальних правопорушень". Окрім того, положення, які передбачені ч. 1 ст. 65 КК України забезпечують одночасно втілення у вирокі суду принципу рівності громадян перед законом і принципу гуманізму. Дотримання цих принципів забезпечується і вимогами, викладеними у ст. 69 КК України, де йдеться про умови та підстави призначення більш м'якого покарання. Проявом принципу гуманізму у вироках суду може бути й зазначення обставин, які не згадуються у ст. 66 КК України як такі, що пом'якшують покарання, а також заборона, викладена у ч. 4 ст. 67 КК України, з приводу постановлення у вину обставин, що обтяжує покарання, яка передбачена в статті Особливої частини цього Кодексу як ознака кримінального правопорушення, що впливає на його кваліфікацію. Відповідно до положень ч. 2 ст. 67 КК України суд має право, залежно від характеру вчиненого кримінального правопорушення, не визнати будь-яку із зазначених у частині першій цієї статті обставин, за винятком обставин, зазначених у п. 2, 6, 6-1, 7, 9, 10, 12, такою, що обтяжує покарання, навівши мотиви свого рішення у вирокі [7].

Принцип винної відповідальності втілено у п. 3 ч. 1 ст. 368 КПК України, де йдеться про те, що "ухваляючи вирок, суд повинен вирішити ... питання: чи винен обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення". У цій же статті в п. 4–7 законодавець поставив перед судом вимоги щодо з'ясування таких питань: чи підлягає обвинувачений покаранню за вчинене ним кримінальне правопорушення (п. 4); чи є обставини, що обтяжують або пом'якшують покарання обвинуваченого, та які саме (п. 5); і яка міра покарання має бути призначена обвинуваченому і чи повинен він її відбувати, які обов'язки слід покласти на особу в разі її звільнення від відбування покарання з випробуванням (п. 6); чи підлягає задоволенню пред'явлений цивільний позов і, якщо так, на чию користь, в якому розмірі та в якому порядку (п. 7) [6]. З'ясовуючи згадані питання та відповідаючи на них під час винесення вироку, суд таким чином виконує вимоги (настанови) таких принципів кримінального права: принципу застосування заходів кримінально-правового характеру за вчинення суспільно небезпечного діяння, визначеному у КК України; принципу індивідуалізації застосування заходів кримінально-правового характеру; принципу диференціації заходів кримінально-правового характеру; принципу відшкодування та усунення заподіяної шкоди та принцип співмірності призначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення, обставинам його вчинення й особі, яка вчинила кримінальне правопорушення.

Звичайно, що в загальних рисах відображено у всіх процесуальних актах застосування норм права і *принцип верховенства права*.

Принцип відшкодування й усунення шкоди. Відповідно до положень ч. 4 ст. 374 КПК України, у резолютивній частині повинно міститись рішення про цивільний позов; рішення про інші майнові стягнення і підстави цих рішень; рішення щодо речових доказів і документів і спеціальної конфіскації. Згадані вимоги допомагають реалізувати такий міжінституційний принцип кримінального права, як принцип відшкодування й усунення майнової шкоди [6].

Принцип здійснення правосуддя лише судом. Міжгалузевий принцип кримінального права – принцип здійснення правосуддя лише судом – утілено безпосередньо у ст. 371 КПК України, де зазначено, що "суд

ухвалює вирок іменем України безпосередньо після закінчення судового розгляду" [6]. Тобто, лише суд є єдиним суб'єктом прийняття рішення у формі вироку, що також підтверджується положеннями ст. 124 Конституції України, де вказано, що "правосуддя в Україні здійснюється виключно судами" [8].

Н. П. Ждиняк вважає, що правовим наслідком реалізації заборонювальних кримінально-правових норм є саме акт реалізації, який характеризується своїми особливостями (зокрема, він не наділений індивідуальними ознаками, звернений до необмеженого кола осіб, є наслідком попереджувальної дії заборонювальної кримінально-правової норми на усвідомлену та вольову поведінку особи, що потенційно може бути суб'єктом кримінального правопорушення, унаслідок чого заборонювальна кримінально-правова норма реалізується у правомірній поведінці особи) та значення якого полягає в тому, що саме в ньому суб'єктивні юридичні права й обов'язки, що випливають зі змісту кримінально-правових норм, об'єктивуються у фактичній правомірній поведінці учасників відповідних суспільних відносин [9, с. 303]. Проте на наш погляд, актами реалізації норм кримінального права все ж таки слід визнати "прояви" фактичної поведінки (активності чи пасивності) суб'єктів кримінально-правових відносин, які полягають у використанні їхніх можливостей, виконанні обов'язків або дотриманні заборон, що встановлені нормами кримінального права та забезпечують виникнення, зміну або припинення кримінально-правових відносин. Прикладом можуть слугувати різновиди поведінки (активності чи пасивності), які не пов'язані з порушенням конкретних кримінально-правових норм-заборон, а також діяльність тих правоохоронних органів, які безпосередньо застосовують заходи кримінально-правового характеру в разі порушення кримінально-правових норм-заборон.

Великий тлумачний словник сучасної української мови за загальною редакцією В. Т. Бусела не містить трактування терміна "реалізація" як складової словосполучень, а тому відсилає користувачів до слова "реалізувати" (останнє несе у собі подвійне смислове навантаження: 1) здійснювати, робити реальним, втілювати що-небудь у життя; 2) переводити на гроші, продавати [10, с. 1018]. Зважаючи на предмет нашого дослідження, з-поміж двох вищенаведених трактувань цього терміна, допустимим у плані подальшого аналізу є лише перше. В юридичній літературі згадуються різні висловлювання з приводу визначення та значення варіантів реалізації правових норм: 1) це зумовлена правовими приписами правомірна поведінка учасників суспільних відносин (М. В. Цвік) [11, с. 405]; 2) це здійснення їх приписів у практичних діях (бездіяльності) суб'єктів (П. М. Рабінович) [12, с. 129]; 3) утілення положень правових норм у фактичній поведінці (діяльності) суб'єктів права (А. М. Колодій) [12, с. 131].

Основними формами таких актів в аспекті кримінально-правових відносин виступають: використання можливостей – форма безпосередньої реалізації уповноважених норм кримінального права, що полягає в активній поведінці суб'єктів, учинюваній за власним бажанням (наприклад, особа, відповідно до положень, зафіксованих у ст. 36 КК України, має право скористатися своїм правом на необхідну оборону під час захисту своїх власних або третіх осіб прав); виконання – форма безпосередньої реалізації зобов'язуючих норм кримінального права, що полягає в активній поведінці суб'єктів, учинюваній незалежно від їхнього власного бажання; дотримання (додержання) – форма безпосередньої реалізації заборонювальних норм права, що полягає в пасивній поведінці суб'єктів, вчинюваній незалежно від їхнього власного бажання.

Напрошується висновок, що: по-перше, для реалізації норм права є характерним діалектичний взаємозв'язок як

із приписами правових норм, так і з правомірною поведінкою суб'єктів права; по-друге, приписи правових норм є різноманітними за своїм характером (уповноважуючими, зобов'язуючими тощо), тож реалізація норм права з огляду на такий критерій для класифікації правомірної поведінки, як спосіб її об'єктивної у зовнішньому світі, може здійснюватися як шляхом активних дій, так і бездіяльності; по-третє, для таких форм безпосередньої реалізації норм права, як використання та виконання, характерною є активна правомірна поведінка суб'єктів права, а для дотримання норм права – пасивна поведінка [13].

Як убачається зі специфіки форм актів реалізації норм кримінального права, у них по-іншому знаходиться своє відображення зміст принципів кримінального права. Так, у формі безпосередньої реалізації уповноважуючих норм права, що полягає в активній поведінці суб'єктів, що вчиняється за власним бажанням (наприклад, реалізація права на необхідну оборону, передбаченого ст. 36 КК України), знайшли своє відображення такі принципи кримінального права: принцип законності, адже право на необхідну оборону насамперед передбачено Основним законом України та безпосередньо законом про кримінальну відповідальність; принцип верховенства права та соціальної справедливості, адже згадане право кожної людини проникнуто передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності, бо надає особі самостійно обирати спосіб захисту своїх власних або третіх осіб прав; принцип рівності громадян перед законом, адже будь-яка особа, яка досягла відповідного віку, установленого кримінальним законом, має право скористатись таким правом.

Виконання як форма реалізації зобов'язуючих норм кримінального права, що полягає в активній поведінці суб'єктів, що вчиняється незалежно від їхнього власного бажання. Наприклад, обов'язок надавати допомогу особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані – ст. 136 КК України. Цей обов'язок безпосередньо втілений у законі, що є проявом принципу законності. Також це положення входить у концепцію принципу верховенства права, адже життя та здоров'я особи – понад усе. Також у розглядуваній формі безпосередньої реалізації зобов'язуючих норм кримінального права знайшов своє втілення і принцип гуманізму, який визнає благо людини, її право на свободу, щастя, виявлення своїх здібностей критерієм прогресивності соціальних інститутів. Але в цьому випадку має місце визнання саме цінності людського життя як такого, прояв так би мовити уваги до чужого життя.

Дотримання (додержання) як форма безпосередньої реалізації заборонювальних норм права полягає в пасивній поведінці суб'єктів, що вчиняється незалежно від їхнього власного бажання. Так, при затриманні особи, що вчинила кримінальне правопорушення, потерпілий та інші особи згідно з вимогами ст. 38 КК України зобов'язані не допускати перевищення "заходів, необхідних для затримання кримінального правопорушника". У цьому випадку має місце яскраво виражений принцип законності. Також певною мірою проявляється за реалізації цієї форми принцип соціальної справедливості, адже яке би кримінальне правопорушення не вчинила особа, вона має право на справедливе до себе ставлення не лише з боку правозастосовних органів, але і з боку громадян, які реалізують своє право на затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення; принцип рівності громадян перед законом, адже цілком такого затримання є доставлення особи до правоохоронних органів, які представляють закон, перед яким усі рівні; принцип гуманізму також проявляється в цьому випадку, бо закон не надає права особам, які затримали кримінального правопорушника, чинити над ним самосуд і спричиняти останньому шкоду, яка не була необхідною в цьому конкретному випадку.

ВИСНОВКИ

Кримінально-правові принципи мають своє відображення та зміст в актах застосування і реалізації кримінального права. Останні слугують основою для системи принципів кримінального права. Кожний окремий акт застосування чи реалізації кримінального права враховує відповідну сукупність принципів, які доповнюють один одного та надають правозастосовним органам комплексний інструментарій щодо відображення в таких актах об'єктивно існуючих суспільних відносин. Саме акти застосування норм кримінального права втілюють у собі найбільшу кількість принципів кримінального права за рахунок переважно відображення останніх у документах, які складаються правозастосовними органами. Така ситуація пояснюється чіткою регламентацією безпосередньо в законі та фіксацією діяльності правозастосовних органів у відповідних процесуальних документах.

Актами реалізації норм кримінального права є "прояви" фактичної поведінки суб'єктів кримінально-правових відносин, які полягають у використанні їхніх можливостей, виконанні обов'язків або дотриманні заборон, що встановлені нормами кримінального права, та зі свого боку забезпечують виникнення, зміну або припинення кримінально-правових відносин. Основними формами таких актів є: використання можливостей – форма безпосередньої реалізації уповноважуючих норм кримінального права, що полягає в активній поведінці суб'єктів, учинюваній за власним бажанням; виконання – форма безпосередньої реалізації зобов'язуючих норм кримінального права, що полягає в активній поведінці суб'єктів, учинюваній незалежно від їхнього власного бажання; дотримання (додержання) – форма безпосередньої реалізації заборонювальних норм права, що полягає в пасивній поведінці суб'єктів, учинюваній незалежно від їхнього власного бажання.

Список використаних джерел

1. Муравьев К. В. Уголовный процесс и реализация уголовного закона. Вестник Томского государственного университета. 2016. № 4 (22). С. 56–68.
2. Кримінальний процес: підручник у 2 ч. / [О. П. Бойко, А. Г. Гаркуша, А. В. Захарко, В. В. Литвинов, В. В. Рогольська та ін.; кер. авт. кол. д-р юрид. наук, доц. О. Ф. Кобзар]. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. Ч. 1. 337 с.
3. Полянский Н. Н. Вопросы теории советского уголовного процесса. М.: МГУ, 1956. 271 с.
4. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави і права: підручник. Київ: Кондор, 2005. 477 с.
5. Наливайко Л. Р. Теорія і практика правозастосування: конспект лекцій. Дніпро: ДДУВС, 2016. 240 с.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
7. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
8. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <https://glavcom.ua/news/za-kilkisty-zvernenn-do-jespl-ukrajina-posidaje-tre-tje-misce-655957.html>
9. Ждиняк Н. П. "Реалізація" та "застосування" заборонюючих кримінально-правових норм: співвідношення понять. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2012. № 1. С. 300–306.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ; Ірпінь: Перун, 2002. 1440 с.
11. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юрид. вищ. навч. закл. / [В. М. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.]; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПРн України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПРн України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
12. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посіб. [5-те вид., зі змін.]. Київ: Атіка. 2001. 176 с.
13. Сердюк І. А. Акт безпосередньої реалізації норм права: поняття, особливості та види. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2016. № 2. URL: <https://search.ukr.net/?q=акты%20реализации%20норм%20права#gsc.tab=0&gsc.q=акты%20реализации%20норм%20права#gsc.page=1>

References

1. Muraviev K. V. (2016). Uholovniy protsess y realizatsiya uholovnoho zakona. Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo univversyteta. № 4 (22). P. 56–68.

2. Boiko O. P., Harkusha V. V., Zakharko, A. V. Kryminalnyi protses. (2017). [pidruchnyk u 2 ch. / [avt. kol. A. H. d-r yuryd. nauk, dots. O. F. Kobzar]. Dnipro : Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav ; Lira LTD, Ch. 1. (in Ukraine).
3. Polianskyi N. N. (1956). Voprosy teoryi sovetskoho uholovnoho protsessa. M. : MHU (in Russia).
4. Kelman M. S., Murashyn O. H. (2005). Zahalna teoriia derzhavy i prava : pidruchnyk. Kyiv : Kondor (in Ukraine).
5. Nalyvaiko L. R. (2016) Teoriia i praktyka pravozastosuvannia : konspekt leksii. Dnipro : DDUVS (in Ukraine).
6. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy № 4651-VI (2012). Verkhovna Rada Ukrainy : [sait]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
7. Kryminalnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy № 2341-III (2001). Verkhovna Rada Ukrainy : [sait]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
8. Konstytutsiia Ukrainy : pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy (1996). Verkhovna Rada Ukrainy : [sait]. URL: <https://glavcom.ua/news/za-kilkistyu-zvremen-do-jespl-ukrajina-posidaje-trejte-misce--655957.html>
9. Zhdyniak N. P. (2012) "Realizatsiia" ta "zastosuvannia" zaboronaiuchykh kryminalno-pravovykh norm: spivvidnoshennia poniat. Forum prava : elektron. nauk. fakhove vyd. № 1. p. 300–306.
10. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / [uklad. i holov. red. V. T. Busel] (2002) Kyiv ; Irpin : Perun, 2002. (in Ukraine).
11. Tsvik V.M. Petryshyn O. V. (2009) Zahalna teoriia derzhavy i prava : pidruchnyk dlia studentiv yuryd. vyshch. navch. zakl. za red. d-ra yuryd. nauk, prof., akad. APn Ukrainy V.M. Tsvika, d-ra yuryd. nauk, prof., akad. APn Ukrainy O. V. Petryshyna. Kharkiv : Pravo (in Ukraine).
12. Rabinovych P. M. (2001) Osnovy zahalnoi teorii prava ta derzhavy : navch. posib. [5-te vyd., zi zmin.]. Kyiv : Atika (in Ukraine).
13. Serdiuk I. A. (2016) Akt bezposerednoi realizatsii norm prava: poniattia, osoblyvosti ta vydy. Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E. O. Didorenka. № 2. URL: <https://search.ukr.net/?q=акты%20реализации%20норм%20права#gsc.tab=0&gsc.q=акты%20реализации%20норм%20права#gsc.page=1>

Received: 07/06/2021
1st revision: 01/07/2021
Accepted: 20/07/2021

O. Oliinyk, Dr. Sc. (Law), Prof., Associate Prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

IMPLEMENTATION AND CONTENT OF PRINCIPLES IN ACTS OF APPLICATION AND IMPLEMENTATION OF CRIMINAL LAW

The purpose of the article is to determine the forms of implementation of the principles of criminal law in the acts of criminal law. Methods. Methodological tools are selected in accordance with the purpose, specifics of the object and subject of the research. The general dialectical method of scientific knowledge of real legal phenomena is viewed as the main one among other methodological tools. Special research methods used in the study are: the method of systematic analysis, formal legal, interpretation of law, comparative law and modelling methods. The theoretical basis of the study is the latest scientific works in the chosen field of research. Results. As proved during the analysis of law enforcement acts, criminal law principles have their reflection and content in the acts of application and implementation of criminal law. Each individual act of application or implementation of criminal law takes into account the relevant set of principles that complement each other and provide law enforcement agencies with comprehensive tools to reflect in such acts of objectively existing social relations. Acts of implementation of the rules of criminal law are "manifestations" of the actual behaviour of the subjects of criminal law. Conclusions. According to the results of the study, each individual act of application or implementation of criminal law takes into account the relevant set of principles that complement each other and provide law enforcement agencies with comprehensive tools to reflect in such acts of objectively existing social relations. These are the acts of application of criminal law that embody the greatest number of principles of criminal law mainly due to the reflection of the latter in the documents drawn up by law enforcement agencies (indictments, petitions for coercive measures of medical or educational nature, convictions, rulings, etc.).

Keywords: principles of criminal law; acts of implementation of criminal law; acts of application of criminal law.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.
Legal Studies, 2021; 3 (118): 80-85
УДК 347.51
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2021/3.118-15>

ISSN 1728-2195
© Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Publishing center "Kyiv University", 2021

O. O. Отрадна, д-р юрид. наук, проф.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0002-4206-8412

РОЗВИТОК ШКОЛИ ДЕЛІКТНОГО ПРАВА В УНІВЕРСИТЕТІ СВЯТОГО ВОЛОДИМИРА – КИЇВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Досліджено розвиток наукової школи деліктного права в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Метою дослідження є аналіз розвитку вказаної наукової школи та виявлення основних тенденцій і ключових напрямів такого розвитку.

Під час проведення дослідження використано такі методи: історико-правовий, аналізу та синтезу, філософські методи (діалектичний, герменевтичний), загальнонаукові (системний, структурно-функціональний), а також загальнологічні методи (аналізу та синтезу, індукції, дедукції й аналогії, абстрагування, узагальнення, формалізації, моделювання).

Проблематика цивільно-правових деліктів цікавила вчених наукової школи Київського університету в усі часи, хоча глибина інтересу та напрями досліджень на різних етапах історичного розвитку відрізнялися.

У період до революції 1917 р. дослідники здебільшого розглядали делікти як різновид цивільно-правових зобов'язань і винагороди за заподіяну шкоду. Бачення делікту як виду цивільно-правової, позадоговірної відповідальності в ті часи відсутнє.

Радянський період розвитку школи деліктного права Київського університету характеризувався зміною вектора дослідження. Цивільний делікт почав розглядатися здебільшого не як зобов'язання, а як відповідальність. Саме у ті часи з'явився підхід до визнання єдиною підставою деліктної відповідальності складу цивільного правопорушення.

Період незалежної України породив плеяду нових учених, науковим інтересом яких були і є цивільно-правові делікти. Сучасна доктрина стала виходити від розуміння делікту як відповідальності, повертаючись до дослідження відшкодування позадоговірної шкоди як цивільно-правового зобов'язання. Крім того, дослідники сучасного періоду дивляться на проблематику деліктів ширше – через аналіз механізму його правового регулювання.

Також сучасний період розвитку школи деліктного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка характеризується значною увагою до нових сфер заподіяння шкоди, зокрема проблеми компенсації моральної шкоди, відшкодування шкоди, заподіяної державою у цілому та окремими державними інституціями зокрема, відшкодування шкоди, заподіяної дефектами продукції із фокусом на цифрову продукцію тощо.

Ключові слова: делікт, цивільно-правова відповідальність, відшкодування шкоди, історія правових досліджень, наукова школа.

ВСТУП

Школа права Університету Святого Володимира – Київського національного університету імені Тараса Шевченка є однією з найстаріших і найпотужніших наукових юридичних шкіл України. Науковий інтерес пред-

ставників школи розповсюджувався та розповсюджується майже на всі галузі сучасного матеріального і процесуального права, міжнародне та європейське право, а також римське право.